

Rosa Luxemburg: Bourgeoisins och proletarietets roll i den ryska revolutionen

(Tal vid det Ryska socialdemokratiska arbetarpartiets femte kongress i London, 25 maj 1907)

[Översatt från engelska, ur *Witnesses to permanent revolution [Vittnen till den permanenta revolutionen]*, Chicago: Haymarket Books, 2009, s 549-566. Översättning Göran Källqvist.]

Jag och den polska delegationens representanter är inte intresserade av denna fråga utifrån den interna fraktionskampens synvinkel, utan utifrån internationellt proletära taktiska principer. Parti-högerns inställning till de borgerliga partierna är en fullständigt konsekvent konstruktion som grundar sig på en viss syn på borgarklassens och proletarietets historiska roll i vår revolution. Bakom denna ståndpunkt ligger ett visst schema som formuleras klart och exakt av en av den ryska socialdemokratins djupt respekterade veteraner och mest skarpsinniga teoretiker. I sina ”Brev om taktik och taktlöshet” skriver kamrat Plechanov:

För 58 år sedan skrev *Kommunistiska Manifestets* skapare: ”Bourgeoisien har spelat en högst revolutionär roll i historien ... Bourgeoisien kan inte existera utan att oavbrutet revolutionera produktionsinstrumenten, dvs. produktionsförhållandena, alltså samtliga samhällsförhållanden.”

Och, vidare, angående borgarklassens politiska uppgift.

”Bourgeoisien befinner sig hela tiden i kamp: i början mot aristokratin; senare mot de delar av själva bourgeoisien vars intressen står i motsättning till industrins framsteg ... I alla dessa strider ser sig bourgeoisien tvungen att appellera till proletarietet, ta dess hjälp i anspråk och på så sätt dra in det i den politiska rörelsen. Bourgeoisien själv tillför alltså proletarietet sina egna bildningselement, dvs. vapen mot sig själv.”¹

Enligt uppfattningen hos en del av vårt parti är det denna syn på borgarklassen som måste avgöra det ryska proletarietets hela taktik under den nuvarande revolutionen. Borgarklassen är en revolutionär klass som drar in folkmassorna i kampen mot den gamla samhällsordningen, borgarklassen är proletarietets naturliga ledare och lärare. I dagens Ryssland är det därmed bara illvilliga reaktionärer eller hopplösa Don Quijote-typer som kan ”hindra borgarklassen” från att ta den politiska makten. Det betyder att angreppen mot den ryska liberalismen måste skjutas upp tills kadeterna har makten, att vi inte får sätta käppar i hjulen för den borgerliga revolutionen, att varje taktik från proletarietets sida som kan försvaga eller skrämja liberalerna i hösta grad är taktlös, och att varje försök att isolera proletarietet från den liberala borgarklassen är en direkt hjälp till reaktionen. Detta är förvisso en fullständig och konsekvent uppsättning åsikter, men det är också angeläget att de utsätts för en analys både vad gäller historiska fakta och den proletära taktikens grundläggande drag.

”För 58 år sedan skrev Marx och Engels i *Kommunistiska Manifestet...*” Tyvärr är jag inte bekant med alla verk som vår respekterade teoretiker och den ryska marxismens skapare har skrivit, men jag känner inte till ett enda där han underlåter att inskräpa hos de ryska socialdemokraterna, att bara metafysiker kan säga att ”Ja är ja, nej är nej, och allt annat är av ondo”,² och att det dialektiska tänkande som kännetecknar den historiska materialismen kräver att man inte bedömer fenomen i ett stillastående tillstånd utan i deras rörelse. Att tillämpa hur Marx och Engels karakteriserade borgarklassens roll för 58 år sedan på dagens verklighet är ett häpnadsväckande exempel på metafysiskt

1 Luxemburg citerar ur ”Brev 5” i en samling som Plechanov gav ut 1906, med titeln *Brev om taktik och taktlöshet* (i Plechanov, *Sotjinenja*, band 15, Moskva-Leningrad: Gosudarstvennoje Izdatelstvo 1926, s 134-135.). Plechanov tyckte om att citera denna del av *Manifestet* så tidigt som 1883, i sin berömda bok *Våra meningsskiljaktigheter*. Se Plechanov, *Selected Philosophical Works*, band 1, Moskva: Progress Publishers 1974, s 187.

2 Plechanov använde detta motto i sin kritik av Rjazanov för att vara ”metafysiker” och även av Struve i ”En kritik av våra kritiker” (1901).

tänkande, och är detsamma som att förvandla *Manifestets* skapares historiska uppfattningar till stela dogmer. Man behöver bara titta på de politiska partiernas särdrag och förhållanden, i synnerhet liberalismens tillstånd i Tyskland, Frankrike, Italien och England – i hela Västeuropa – för att inse att borgarklassen sedan länge har upphört att spela den politiskt revolutionära roll som den en gång spelade. Idag visar dess allmänna övergång till reaktionen och dess politik med skyddstullar, dess dyrkan av militarismen och dess uppgörelser överallt med de konservativa inom jordbruket, att de 58 år som har gått sedan *Kommunistiska Manifestet* har fått viktiga följder. Och visar inte också vår egen ryska liberalismens korta historia hur omöjligt det är att tillämpa ett schema som härletts från *Manifestets* ord?

Låt oss påminna om vad den ryska liberalismen var för bara fem år sedan. På den tiden var det tveksamt om ”proletariatets ledare” som inte fick ”hindras från att ta makten” ens existerade i Ryssland. Fram till 1900 uthärdade och utstod den ryska liberalismen passivt absolutismens förtryck och enväldets alla yttringar. Först sedan det ryska proletariatet, efter många långa års skolorande arbete från socialdemokratien och omskakad av kriget med Japan, klev in på den offentliga scenen med de storslagna strejkerna i södra Ryssland och massdemonstrationerna, beslutade sig den ryska liberalismen också för att ta sina första försagda steg. På så sätt inleddes den ökända sagan med *zemstvo*-kongresser, professionella petitioner och banketter med advokater. Rusig av sin egen vältalighet och en frihet som den inte hade väntat sig, var den ryska liberalismen beredd att tro på sin egen styrka. Men hur slutade denna saga? Vi minns alla det märkliga ögonblick då den ”liberala våren” plötsligt tog slut i november-december 1904, och absolutismen efter att ha återhämtat sig helt sonika stängde truten på liberalismen genom att helt enkelt beordra den att hålla tyst. Vi såg alla hur absolutismen med en enda spark och en snärt med piskan direkt fick liberalismen att ramla från sin inbillade makt ner i den förtvivlade maktlöshetens avgrund. Liberalismen hade inget som helst svar på slagen från kosackernas piska. Den skrumpnade ihop, höll tyst och såg med egna ögon hur totalt betydelselös den var. Och sedan tvekade befrielseörelsen i Ryssland i flera veckor innan proletariatet i St Petersburg den 9 januari gick ut på gatorna och visade på vem det ankommer att vara förtrupp och ”lärare” under den nuvarande revolutionen. Istället för den borgerliga liberalismens döda kropp klev det fram en levande kraft. [*Applåder.*]

Den ryska liberalismen lyfte på huvudet en andra gång när trycket från folkmassorna tvingade absolutismen att skapa den första Duman. Ännu en gång trodde liberalerna att de hade makten, och ännu en gång trodde de att de ledde befrielseörelsen, att advokaternas tal kunde uppnå något, och att de var en verklig kraft. Sedan upplöstes Duman och för andra gången rasade liberalismen rätt ner i en avgrund av maktlöshet och obetydlighet. Det enda svar de själva kunde komma på mot reaktionens angrepp var den ökända Vyborgdeklarationen,³ detta klassiska dokument om ”passivt motstånd”, samma sorts motstånd som Marx skrev om 1848 i *Neue Rheinische Zeitung*, och sa att det var den sortens motstånd som en kalv gör mot slaktaren som vill döda den. [*Applåder.*]⁴

Här förlorade liberalismen alla illusioner om sin egen styrka och ledande roll under den nuvarande revolutionen. Mer exakt kom den i den första Duman över illusionen om att den på egen hand med hjälp av advokaternas och parlamentarikernas värtaliga trumpeter kunde riva det absoluta Jerikos murar, och när Duman upplöstes övervann den illusionen om att proletariatet bara är utsett att spela rollen av att skrämra absolutismen, att liberalerna kan hålla borta det från scenen tills det behövs och sedan kalla ut det genom att vifta med en näsduk för att det ska skrämra absolutismen och stärka liberalernas egen ställning. Liberalerna måste övertygas om att det ryska proletariatet inte är en docka i deras händer, att det inte vill bli kanonmat, och alltid stå till tjänst för att hjälpa borgarklassen, att det tvärtom är en kraft som följer sin egen linje under revolutionen och att det i sina

3 När tsaren upplöste den första Duman i juli 1906 svarade kadeterna med en meningslös uppmaning till passivt motstånd och civil olydnad där medborgarna skulle låta bli att betala skatt och vägra att tjänstgöra i armén.

4 Syftar på Marx, ”A Decree of Eichmann’s”, *Collected Works*, band 8, s 37-38: ”Passivt motstånd måste ha *aktivt motstånd* som grund. *Annars kommer det att likna kalvens hopplösa motstånd mot sin slaktare.*”

aktioner följer sina egna lagar och sin egen logik på ett sätt som är oberoende av den liberala rörelsen.

Sedan dess har liberalerna slutgiltigt tagit ett steg bakåt, och vi bevittnar nu deras skamliga reträtt i den andra Duman, i Golovins⁵ och Struves Duma som röstar för en budget och för värnplikt, för de bajonetter med vilka Duman imorgon kommer att upplösas. Det är så den borgarklass ser ut som vi uppmanas betrakta som en revolutionär klass, som vi inte får ”hindra” från att ta makten, och som ombeds ”skola” proletariatet! Det visar sig att det absolut inte går att tillämpa ett stelbent schema på dagens Ryssland. Det visar sig att den revolutionära liberalism som antas kämpa om makten och till vilken vi ska anpassa proletariatets politik, och till vars fördel vi beredvilligt ska hålla tillbaka proletariatets krav – denna revolutionära ryska liberalism finns inte i verkligheten, bara i fantasin. Den är ett påhitt och en dröm. [*Applåder.*] Och denna politik, som bygger på ett livlöst schema och inbillade förhållanden, och som inte tar hänsyn till proletariatets speciella uppgifter under revolutionen, kallar sig ”revolutionär realism”.⁶

Låt oss se hur denna realism passar med den proletära taktiken i allmänhet. Vad gäller stridstaktiken uppmanas det ryska proletariatet att undvika att alltför tidigt undergräva liberalismens styrkor och isolera sig själv. Men om det är detta som kallas en ”taktlös” taktik då är jag rädd för att den tyska socialdemokratins hela verksamhet och historia måste betraktas som en enda ständig taktlöshet. Från och med tiden för Lassalles agitation mot de ”progressiva”⁷ fram till idag har socialdemokratien helt och hållet vuxit på bekostnad av liberalismen, och varje steg framåt som det tyska proletariatet har tagit har underminerat liberalismens grundvalar. Precis samma fenomen åtföljer proletariatets klassrörelse i alla länder. Pariskommunen, som så fullständigt isolerade det franska proletariatet och på ett så ödesdigert sätt skrämde den liberala borgarklassen i alla länder, måste vara ett exempel på taktlöshet. Det franska proletariatets aktioner under de berömda junidagarna,⁸ när det till sist ”isolerade” sig som klass från det borgerliga samhället, är inte mindre taktlösa. I så fall var proletariatets öppna aktioner under den stora franska revolutionen ännu mer taktlösa: mitt under borgarklassens första revolutionära rörelse skrämde proletariatets extrema uppträdande borgarklassen och drev den i reaktionens armar, och förberedde på så sätt epoken under Direktoratet och krossandet av själva den stora revolutionen. Och slutligen måste vi faktiskt överväga det ytterst taktlösa i att proletariatet själv föddes, när det för första gången klev fram som en oberoende klass [*Applåder*], ty det var detta som både inledde dess ”isolerade ställning” i förhållande till borgarklassen och även den borgerliga liberalismens gradvisa tillbakagång.

Men visar inte själva den revolutionära utvecklingen här i Ryssland hur det i grund och botten är otänkbart för proletariatet att undvika den sortens ”taktlöshet” som folk skrämmer oss med för att vi inte ska bli reaktionens ofrivilliga medbrottslingar? Det ryska proletariatets allra första handling, som formellt inledde vår revolutionära epok – jag menar 9 januari 1905 – isolerade omedelbart den proletära taktiken från den liberala, och skilde den revolutionära kampen på gatorna från den liberala kampanjen av banketter och *zemstvo*-kongresser som hade kört fast i en återvändsgränd. Varje efterföljande åtgärd, vartenda krav från proletariatet under den nuvarande revolutionen, fortsätter att isolera det. Strejkrörelsen isolerar det från industribourgeoisien, kravet på 8 timmars arbetsdag isolerar det från småbourgeoisien, kravet på en republik och en konstituerande församling isolerar det från liberalismens alla schatteringar, och slutligen isolerar dess yttersta mål – socialismen – det från hela världen. Det innebär att det inte finns några gränser här och att det inte går att dra några. Om proletariatet vägleds av en rädsla att undergräva eller isolera sig från liberalismen så måste det helt

5 Fjodor Golovin (1867-1937) var ordförande i den andra Duman mellan februari och juni 1907.

6 Se Plechanovs diskussion om ”realism” i *Protokolij i stenografi tjeskije otjetij sez dov i konferentsij Kommunistitjeskoj Partij Sovjetskovo Sojuza: Pjatiji Londonskij sez d RSDRP April-Mai 1907 goda: protokolij*, Moskva: Gosudarstvennoje Izdatelstvo Polititjeskoj Literaturij 1963, s 419-420.

7 Syftar på *Deutsche Fortschrittspartei*, som bildades 1861 för att främja ett liberalt parlament och ena Tysklands under prussisk ledning.

8 Luxemburg syftar på Paris 22-26 juni 1848, se Marx, *Klasstriderna i Frankrike 1848-1850*, på marxistarkiv.se.

och hållet avsäga sig varje aspekt av sin egen kamp, sin egen proletära politik, hela sin historia i väst och framförallt hela den nuvarande revolutionen i Ryssland.

Poängen är att det som betraktas som speciella förhållanden och uppgifter under en speciell period i proletariatets historia – dess ställning i förhållande till liberalismen under de villkor som rådde under kampen mot den gamla enväldiga makten – i själva verket är förhållanden som följer proletariatets historiska utveckling från början till slut. Det är den proletära kampens grundläggande förhållanden, på grund av det enkla faktum att proletariatet kliver fram på den historiska scenen tillsammans med borgarklassen, växer på dess bekostnad, och under samma process gradvis frigör sig från borgarklassen och går framåt mot den slutgiltiga segern över den. Minst av allt kan proletariatet idag byta taktik i Ryssland. Under de tidigare revolutionerna visade sig klassmotsättningarna först under loppet av de faktiska revolutionära sammandrabbningarna. Den nuvarande ryska revolutionen är den första revolution som inleds när det kapitalistiska samhällets klassmotsättningar är fullständigt mogna och medvetna, och det ryska proletariatets taktik kan inte på ett konstgjort sätt dölja detta faktum.

Dessa grundläggande åsikter angående förhållandet till den borgerliga liberalismen hänger direkt samman med synen på klasskampens villkor och former i allmänhet och parlamentarismens betydelse i synnerhet. Vid partiets Stockholmskongress talade en annan av den ryska socialdemokratins respekterade veteraner om denna sida av frågan på ett sätt som i viss mening var klassiskt.⁹ Den röda tråden i detta tal lät så här: låt oss åtminstone uppnå ett riktigt borgerligt system med någon sorts konstitution, ett parlament, val och så vidare, så kommer vi sedan att kunna föra klasskampen så som den bör föras, då kommer vi att stå på fast mark avseende den socialdemokratiska taktik som har vuxit fram efter många års erfarenheter i det tyska partiet. Men så länge det inte finns något parlament så existerar inte ens de mest elementära villkoren för klasskamp. Och samma respekterade ryska marxistiska teoretiker letade sedan igenom dagens ryska verklighet efter ens den minsta ”antydning”¹⁰ om klasskamp – ”antydningar” var ett favorituttryck i detta tal – och såg dem till och med i de mest parodiska antydningar om parlamentarism och en konstitution. Det påminner förvisso om Schillers ord:

Ein Mensch, der räsioniert,
Ist wie ein Thier auf dürrer Heide,
Im Kreis herumgeführt –
Und ringsumher liegt schöne, grüne Weide.¹¹

[En människa som idisslar [bokstavligen: ”argumenterar”]
Är som ett djur på en torr hed
Som leds runt i ring –
Medan det runtomkring finns vackra gröna betesmarker.]

För dessa filosofer verkar det som om det inte finns någon scen för klasskampen, och som om socialdemokratin än så länge varken har handlingskraft eller styrka och inte kan greppa de möjligheter och breda perspektiv som historien tillhandahåller.

Det går inte att föra klasskamp när en verklig revolution i Ryssland befinner sig på sin höjdpunkt,

9 Luxemburg syftar på en rapport från P B Axelrod till det Ryska socialdemokratiska arbetarpartiets fjärde (enhets-) kongress, om hur man skulle närma sig Statsduman.

10 Det ryska ord som används här är ”zapetska”, som ordagrant betyder ”krok”, ”hängare”, ”hake” eller ”stump” - något att ”hänga upp” klasskampen på. I Luxemburgs tal är den bästa översättningen troligen ”antydning”.

11 Det verkar som om Luxemburg inte syftade på Schiller, utan på Goethes *Faust*, där Mefistofeles säger i scen 4: ”En karl, som gett sig åt filosofin, är, säger jag, ett ök, som drivs av hin på torra heden jämt i samma ring, och frodigt bete ligger runt omkring.” (Goethe, *Faust*, på runeberg.org.)

det går bara att göra obetydliga ”antydningar”. Proletariatets alla politiska krav, ”och till och med en republik” – konstaterar talaren – är strängt taget inte uttryck för klasskamp, för det är inget i dem som är speciellt proletärt. Om vi återigen letar efter bevis i den internationella arbetarrörelsen har vi i Tyskland ända fram till idag i så fall inte fört vår egen klasskamp, ty som alla vet är den tyska socialdemokratins hela dagspolitik inriktad på det så kallade minimiprogrammets krav, som nästan uteslutande består av *demokratiska* paroller som allmän rösträtt, obegränsad frihet för fackföreningarna och så vidare. Och vi försvarar dessa krav mot hela borgarklassen. Men inte ens de mest formellt proletära kraven, som arbetslagstiftning, är speciellt socialistiska eftersom de bara formulerar ett progressivt kapitalistiskt samhälles krav. En analys som inte erkänner att proletariatets politiska paroller under vår nuvarande revolution har en klasskampskaraktär är inte en modell för marxistiskt tänkande utan snarare ett andligt tillstånd som vanligtvis betecknas med ordspråket: han vet sig inga levandes råd.

För att inte se klasskampens enorma omfattning i Ryssland idag måste man i själva verket vara envist partisk för enbart parlamentarisk politisk kamp. Man måste famla och snava och leta efter vaga ”antydningar” om klasskamp för att inte förstå, att just på grund av att borgarklassen har avvisat eller avvisar den nuvarande revolutionens alla politiska paroller, så är dessa paroller därmed uttryck för proletariatets klasskamp. Den ryska socialdemokratins ska absolut inte underskatta dessa förhållanden. Det räcker att den tittar på sig själv och sin egen senaste historia för att förstå vilken kolossalt skolande betydelse klasskampen har för närvarande, till och med före all sorts parlamentarism.

Det räcker att påminna om vad den ryska socialdemokratins var före 1905, före 9 januari, jämfört med vad den är idag. Det halvår av revolution och strejkrörelser som följde på januari 1905 förvandlade den från en liten grupp revolutionärer, från en svag sekt, till ett enormt massparti, och socialdemokratins olycka är inte svårigheterna att hitta ”antydningar” om klasskamp utan tvärtom svårigheten att få grepp om och utnyttja det enorma verksamhetsområde som revolutionens gigantiska klasskamp har öppnat för det. Om man likt en drunknande man som griper efter halmstrån, mitt under denna kamp söker frälsningen i ens den minsta antydning av parlamentarism som klasskampens enda garant, som dessutom bara kommer att uppstå någon gång i framtiden, efter liberallernas seger, så innebär det att man inte förstår att revolutionen är en kreativ period då samhället bryts upp i klasser. På det hela taget är det schema i vilket de vill passa in det ryska proletariatets klasskamp ett grovt schema som aldrig har uppstått i Västeuropa, det är bara en primitiv kopia av verklighetens oerhörda mångsidighet.

Sanningen är att den verkliga marxismen lika lite är en ensidig överdrift av parlamentarismen som en mekanisk syn på revolutionen och överskattning av det så kallade väpnade upproret. Det är här jag och mina polska kamrater skiljer oss från våra bolsjevikiska kamrater. Ända från revolutionens inledning, till och med när denna fråga ännu inte var ett allmänt samtalsämne bland de ryska kamraterna, var vi i Polen tvungna att ta itu med försök att ge vårt proletariats revolutionära taktik karaktären av konspiratoriska spekulationer och grov revolutionär äventyrspolitik. Ända från början sa vi – och det förefaller mig som om vi i grunden har lyckats stärka våra uppfattningar inom det medvetna polska proletariatets led – att vi betraktar alla planer på att beväpna de breda folkmassorna med hjälp av underjordiska medel som ett rent utopiskt företag, och vi tycker samma sak om alla planer att på något överlagt sätt förbereda och organisera ett så kallat väpnat uppror. Ända från början förkunnade vi att socialdemokratins uppgift inte är teknisk, utan istället omfattar politiska förberedelser av masskampen mot absolutismen. Vi anser det givetvis nödvändigt att klargöra för de breda proletära massorna att det enda som kan garantera att den revolutionära kampen leder till seger som det oundvikliga slutet på revolutionens gradvisa utveckling, är att de konfronterar reaktionens väpnade styrkor, att det blir ett allmänt folkligt uppror, men att det inte ligger inom socialdemokratins förmåga att bestämma och förbereda detta resultat med hjälp av tekniska medel. [Applåder. Plechanov: ”Helt rätt!”]

Kamraterna på min vänstra sida förkunnar att detta är ”helt rätt”! Men jag är rädd att de inte kommer att hålla med mig om följande slutsatser. Eftersom socialdemokratien undviker alla mekaniska uppfattningar om revolutionen, alla åsikter som påstår att den ”gör” revolutionen med hjälp av bajonetter och ”bestämmer” resultatet, tror jag närmare bestämt att den måste fördubbla sina ansträngningar och sin beslutsamhet att visa proletariatet de breda politiska linjerna i sin taktik, och att taktiken bara går att förklara om socialdemokratien redan på förhand klargör vad denna linje leder till för slutresultat: att försöka erövra den politiska makten för att förverkliga den nuvarande revolutionens uppgifter. Och detta hänger återigen direkt samman med synen på den liberala borgarklassens och proletariatets ömsesidiga roll under den revolutionära kampen.

Men jag ser att den tid jag fått tilldelad för min rapport börjar ta slut, och jag måste avbryta mitt i min genomgång av åsikterna rörande frågan om vårt förhållande till de borgerliga partierna. Av det skälet ska jag bara tillägga några få övergripande anmärkningar *pro domo sua* [för egen del] som i allmänna termer klargör vår ståndpunkt angående alla de frågor som har diskuterats under denna kongress.

De kamrater som försvarar de uppfattningar som jag just har analyserat brukar påstå att de utgör den ryska socialdemokratins verkliga marxister, att de uttrycker alla dessa åsikter och rekommenderar denna taktik för det ryska proletariatet i marxismens namn och i marxistisk anda. Ända sedan sitt bildande har den polska socialdemokratien intagit sina ståndpunkter utifrån den marxistiska läran, och både i sitt program och sin taktik anser det sig följa den vetenskapliga socialismens grundare och i synnerhet den tyska socialdemokratien. Alltså finns det ingen tvekan om att det är mycket viktigt för oss att återropa marxismen. Men när vi ser den marxistiska läran tillämpas på detta sätt, när vi ser denna sorts osäkerhet och vacklan i taktiken, när vi ser denna vemodiga klagan om de konstitutionellt parlamentariska förhållandena och liberalismens seger, detta desperata sökande efter ”antydningar” om klasskamp mitt under en revolutions ståtliga utbredning, detta svängande från sida till sida på jakt efter konstgjorda sätt att ”slå rot i massorna”, såsom arbetarkongresser,¹² detta sökande efter konstgjorda paroller för att ”släppa lös revolutionen” vid en tidpunkt då den tillfälligt verkar dra sig tillbaka, tillsammans med oförmågan att ta vara på chansen och vara beslutsam när den återigen drar igång för fullt – när vi ser allt detta så tvingas vi utbrista: Vilken hopplös soppa ni kamrater har gjort av den marxistiska läran, en lära som förvisso kännetecknas av flexibilitet men också ett dödligt, gnistrande blad av damaststål!

Ni har förvandlat denna lära, som representerar den proletära örnens mäktiga vingslag, till det irriterande kacklandet från en höna som letar efter guldkorn i den borgerliga parlamentarismens skräphög! Marxismen, förstår ni, innehåller två livsviktiga element: det analytiska och kritiska elementet, och det element som utgörs av arbetarklassens aktiva vilja som en revolutionär faktor. Men den som bara förkroppsligar analysen och kritiken utgör inte marxismen, bara en eländig självförvanskande parodi av denna lära.

Ni kamrater inom högern klagar en hel del på inskränkthet, intolerans och en viss mekanisk benägenhet hos våra kamraters, de så kallade bolsjevikernas, uppfattningar. [*Rop: ”Bland mensjevikerna”.*] I den frågan håller vi helt med er. [*Applåder.*]

Det är möjligt att de polska kamraterna, som är vana att mer eller mindre tänka på det sätt som har antagits av den västeuropeiska rörelsen, kanske till och med upplever denna speciella orubblighet ännu mer skrämmande än ni. Men vet ni varifrån alla dessa otrevliga drag kommer, kamrater? De är välbekanta för alla som är vana vid inre partiförhållanden i andra länder: de utgör den typiskt intel-

12 Som svar på Lenins betoning av ett parti av yrkesrevolutionärer förespråkade Axelrod en bred kampanj för att bilda ett Arbetarförbund med hjälp av lokalorganisationer som skulle sända valda delegater till en Arbetarkongress. Frågan debatterades vid Londonkongressen (*Protokolij i stenografi...*, s 496-500.) För Lenins uppfattning se *Collected Works*, band 12, s 142-144 (”Non-Party Workers’ Organisations and the Anarcho-Syndicalist Trend Among the Proletariat”).

lektuella strömning inom socialismen som måste försvara själva principen om proletarietets självständiga klasspolitik mot en motsatt strömning som också är mycket stark. [*Applåder.*]

Stelbenthet är den form som den socialdemokratiska taktiken antar på ena sidan när den andra sidan utgörs av en formlös gelé som under händelsernas tryck kryper åt alla håll. [*Applåder från bolsjevikerna och delar av centern.*]

Vi i Tyskland kan tillåta oss själva lyxen att vara *siaviter in modo, foriter in re* – vänliga och toleranta till formen, men bestämda och orubbliga i den grundläggande taktiken. Vi kan göra det eftersom själva principen om proletarietets självständiga och revolutionära klasspolitik är så stadig och orubblig hos oss och stöds av en så enorm majoritet av partiet, att det inte utgör någon fara för oss om det finns och till och med verkar en grupp opportunisterna inom våra led. Tvärtom är diskussionsfrihet och olika uppfattningar nödvändiga med tanke på hur enormt stor rörelsen är. Om jag inte misstar mig var det just vissa av den ryska marxismens ledare som tidigare inte kunde förlåta oss *för att vi inte var tillräckligt rigida*, eftersom vi till exempel inte slängde ut Bernstein från våra led.¹³

Men om vi vänder blicken från Tyskland till partiet i Frankrike, så hittar vi där helt andra förhållanden. Åtminstone var det fallet för bara några år sedan. Kännetecknades inte det guesdistiska partiet¹⁴ på sin tid av en anmärkningsvärt unik och rigid karaktär? Vilket var till exempel priset för vår vän Guesdes uttalande – som hans motståndare försökte använda för sina egna syften – att det i grund och botten inte gör någon speciell skillnad för arbetarklassen om det är den republikanska presidenten Loubet¹⁵ eller kejsar Wilhelm II som är statsöverhuvud? Hade inte våra franska vänners framträdande vissa typiska kännetecken i form av sekteristisk entydighet och intolerans, som på ett naturligt sätt hade förvärvats under många års försvar av det franska proletarietets klassoberoende mot alla möjliga sorters vaga och ”vidöppna” socialismer? Men trots det tvivlade vi på den tiden inte ens för ett ögonblick – och kamrat Plechanov höll med oss då – och inte heller tvekar vi idag om att guesdisterna har den grundläggande sanningen på sin sida och att allt måste göras för att försvara dem mot deras motståndare.

Som ett naturligt resultat av det ryska partiets historia under de senaste åren ser vi idag precis samma ensidighet och inskränkthet inom den ryska socialdemokratins vänsterflygel, och vi är övertygade om att dessa kännetecken inte går att eliminera med hjälp av konstgjorda medel, utan kommer att avta av sig själv först när principen om klassens självständighet och revolutionära politik blir fast etablerad och slutgiltigt segrar inom den ryska socialdemokratins led. Av detta skäl försöker vi helt medvetet säkra segern för denna politik – inte i dess specifikt bolsjevikiska form utan istället i den form som den förstås och tillämpas av den polska socialdemokratins, den form som är mest i linje med den tyska socialdemokratins och den verkliga marxismens anda. [*Applåder.*]

Avslutande anmärkningar

Jag måste först av allt besvara vissa missförstånd, som är resultatet av den olyckliga omständigheten att jag på grund av tidsbrist tvingades avbryta min rapport nästan i mitten medan jag diskuterade grundläggande uppfattningar angående förhållandet mellan proletarietet och de borgerliga partierna. Särskilt fördelaktigt för mina kritiker var det faktum att jag inte mer i detalj hann belysa proletarietets förhållande till de småborgerliga strömningarna och i synnerhet bönderna. En hel massa slutsatser drogs från detta faktum. Jag talade bara om förhållandet mellan proletarietet och borgarklas-

13 1898 publicerades en artikel av Plechanov i nummer 253, 254 och 255 av tidskriften *Sächsische Arbeiterzeitung* [Sachsens arbetartidning], där Plechanov krävde att Eduard Bernstein skulle uteslutas ur det tyska socialdemokratiska partiet på grund av sina revisionistiska uppfattningar. En engelsk version gavs ut i Plechanov, *Philosophical Works*, band 2, Moskva: Progress Publishers 1976, s 340-351.

14 Jules Guesde (1845-1922) var mot att socialister överhuvudtaget skulle delta i borgerliga regeringar.

15 Émile François Loubet (1838-1929) var president för den franska republiken mellan 1889 och 1906.

sen, och enligt kamrat Martov¹⁶ innebar detta att helt enkelt likställa proletariats och alla andra klassers, utom borgarklassens, roll under den nuvarande revolutionen. Med andra ord antydde det samma ”vänsterblock” och suddade ut proletariats särprägel och underordnade det under småbourgeoisens inflytande – samma ”vänsterblock” som de bolsjevikiska kamraterna försvarar.

Enligt rapportören från Bund¹⁷ visade det faktum att jag uteslutande tog upp proletariats politik gentemot borgarklassen raka motsatsen: det vill säga att jag fullständigt förnekade att bönderna och ”vänsterblocket” har någon roll, och därmed ställde mig i direkt opposition till de bolsjevikiska kamraternas ståndpunkt. Slutligen var en annan talare från Bund ännu mer skoningslös i sina slutsatser, och förkunnade att talet om proletariats som den enda revolutionära klassen stank av anarkism. Som ni ser är slutsatserna ganska delade och bara överens om en sak, och det är att de allihopa måste vara lika ödesdigra för mig.

Strängt taget blev jag ganska överraskad över att mina kritiker är så upprörda över det faktum att jag i första hand tog upp det ömsesidiga förhållandet mellan proletariats och borgarklassen under den nuvarande revolutionen. Det finns trots allt ingen tvekan om att det är just detta förhållande, och framförallt just beslutsamheten i proletariats ståndpunkt gentemot sin samhälleliga motsats, borgarklassen, som är frågans kärna och utgör huvudaxeln i proletariats politik kring vilken dess relation till andra klasser och grupper redan utkristalliserar sig, inklusive småbourgeoisien, bönderna och andra. Och när vi drar slutsatsen att borgarklassen inte spelar och inte kan spela rollen som ledare för befrielse rörelsen, och att den genom själva naturen på sin politik är kontrarevolutionär; när vi på motsvarande sätt slår fast att proletariats inte bara får betrakta sig som ett underordnat bihang till den borgerliga liberalismen utan istället som den revolutionära rörelsens förtrupp och ska avgöra sin politik oberoende av andra klasser och uteslutande driva den utifrån sina egna klassuppgifter och -intressen; när vi säger att proletariats inte är borgarklassens stalldräng utan måste följa en självständig politik – när vi säger allt detta verkar det också helt klart betyda att det medvetna proletariats måste använda varje folklig revolutionär rörelse och underordna den under sitt eget ledarskap och sin egen klasspolitik. I synnerhet vad gäller de revolutionära bönderna, kan ingen betvivla att vi kommer ihåg deras existens och ingalunda bortser från frågan om proletariats förhållande till dem. De anvisningar till den socialdemokratiska gruppen i Duman som de polska kamraterna, inklusive jag, föreslog till denna kongress för några dagar sedan tog itu med denna fråga på ett helt klart och exakt sätt.¹⁸

Här ska jag ta tillfället i akt att säga några ord som närmare berör denna fråga. Precis som i fallet med borgarklassen tar vår partihöger itu med frågan om bönderna utifrån ett färdigt och på förhand givet schema, under vilket de verkliga förhållandena underordnas. ”För oss marxister”, säger Plechanov, ”utgör de arbetande bönderna, som de existerar under de nuvarande varukapitalistiska omständigheterna, bara av en sorts små, oberoende varuproducenter, och innefattar med rätta de små och oberoende varuproducenterna inom småbourgeoisien.” Av detta följer att bönderna, som småborgare, är ett av samhällets reaktionära element, och alla som anser dem vara revolutionärer idealiserar dem och underordnar proletariats politik under småbourgeoisens inflytande.

Denna sortens resonemang är återigen ett klassiskt exempel på ett notoriskt metafysiskt tänkande, enligt formeln ”Ja är ja, nej är nej, och allt annat är av ondo”. Bönderna är en reaktionär klass och allt annat är av ondo. Den karakterisering av bönderna i det borgerliga samhället som görs i det just citerade stycket är riktig i den mån vi talar om så kallade normala och fredliga perioder i detta

16 Julius Martov (1873-1923) var en av bolsjevikernas mest framstående ledare. Se Israel Getzler, *Martov, A Political Biography of a Russian Social Democrat*, Cambridge: Cambridge University Press 1967.

17 Bund, eller Judiska arbetares allmänna förbund i Lettland, Polen och Ryssland, var före 1905 en av de största socialistiska organisationerna. Dess anspråk på att tala å judiska arbetares vägnar ledde 1903 till en splittring med Lenin. 1906 anslöt sig Bund återigen till det socialdemokratiska partiet, och under de efterföljande diskussionerna tog de ställning för bolsjevikerna.

18 Se *Protokolij i stenografi...*, s 293, 345.

samhälle. Men även inom dessa ramar har den en benägenhet att vara mycket snäv och ensidig. I Tyskland ansluter sig många skikt, inte bara av landsbygdsproletariatet utan också av småbönderna, till socialdemokratin och visar på så sätt att talet om bönderna som en enda, kompakt och homogen reaktionär småborgerlig klass innehåller ett visst mått av torr och livlös schematism. Och inom de fortfarande homogena ryska bondemassorna, som har satts i rörelse av den nuvarande revolutionen, finns det viktiga skikt som inte bara är våra tillfälliga politiska allierade utan också våra framtida naturliga kamrater. Att förneka att vi redan nu ska underkasta dem vårt ledarskap och vårt inflytande skulle vara ett sekteristiskt agerande som är oförlåtligt från revolutionens ledande enhets sida.

Men framförallt är det definitivt en försyndelse mot den historiska dialektiken att på ett mekaniskt sätt överföra ett schema, där bönderna är en småborgerlig reaktionär klass, på samma bönders roll under en revolutionär period. Böndernas roll och proletariatets förhållande till dem avgörs på exakt samma sätt som borgarklassens roll – inte av dessa klassers subjektiva önsknings- och ansträngningar utan av deras objektiva ställning. Trots alla sina deklamationer och publicerade liberala program är den ryska borgarklassen en objektivt reaktionär klass, eftersom dess intressen under nuvarande sociala och historiska omständigheter kräver att den revolutionära rörelsen så snabbt möjligt undanröjs med hjälp av en ruttan kompromiss med absolutismen. Trots all den förvirring och de motsättningar som finns i böndernas krav, och trots alla deras förvirrade och oklara ansträngningar, så är de under den nuvarande revolutionen en objektivt revolutionär faktor, eftersom de på ett mycket skarpt sätt har fört upp frågan om revolutionära jordförändringar på dagordningen och därmed ställt en fråga som som inte går att lösa inom det borgerliga samhällets ramar och genom själva sin natur pekar bortom detta samhälle.

Det är mycket sannolikt, att när revolutionsvägen väl drar sig tillbaka och jordfrågan till sist får en eller annan lösning i form av borgerlig privategendom, så kommer viktiga skikt av Rysslands bönder att bli ett klart reaktionärt och småborgerligt parti som det bayerska *Bauernbund*.¹⁹ Men så länge revolutionen pågår och fram tills dess jordfrågan är löst så är bönderna inte bara ett politiskt undervattensrev för absolutismen utan också ett svårlöst socialt problem för hela den ryska borgarklassen. Och av den anledningen utgör de en oberoende revolutionär pådrivande faktor, och de ger genom sitt samspel med den proletära rörelsen i städerna revolutionen en expansiv framfart som kännetecknar en spontan folkskild rörelse. Det är också källan till bonderörelsens socialistiskt utopiska karaktär i Ryssland, som på intet sätt är resultatet av socialistrevolutionärernas konstgjorda skolning och demagogi utan istället har beledsagat alla mer omfattande bondeuppror i det borgerliga samhället. Det räcker att påminna sig bondekrigen i Tyskland och namnet Thomas Münzer.²⁰

Men just på grund av att bonderörelser är utopiska och genom själva sin natur inte kan gå hela vägen, så är de helt oförmögna att spela någon självständig roll, och de underordnas i alla historiska sammanhang andra klassers ledarskap, klasser som är mer energiska och klarare avgränsade. I Frankrike stödde den revolutionära borgarklassen i städerna entusiastiskt bondeupproren, de så kallade *jacquiererna*. Om ledningen över bondekrigen i det medeltida Tyskland hamnade i händerna på lågadelns reaktionära missnöje istället för i den mest utvecklade borgarklassens händer, så berodde det på att den tyska borgarklassen genom Tysklands historiska underutveckling bara åstadkom den första fasen av sin klassfrigörelse i förvanskad ideologisk form, nämligen den religiösa reformationen, och på att den genom sin svaghet var rädd för bondekrigen istället för att välkomna dem och därför kastade sig i reaktionens famn, precis på samma sätt som den ryska liberalismen idag är rädd för proletariatet och kastar sig i reaktionens famn. Det är uppenbart att den politiska ledningen över den kaotiska bonderörelsen i dagens Ryssland, och inflytandet över den, på ett naturligt sätt är det medvetna proletariatets historiska ansvar.

Och om proletariatet skulle vägra att ta denna roll på grund av oro för sitt socialistiska programs

19 Bondeförbundet.

20 Thomas Münzer (1490-1525) var ledare för den tyska anabaptiströrelsen under reformationen och förespråkade en utopisk kommunism. Han avrättades för sin tro. Se Friedrich Engels, *Tyska bondekriget*, på marxists.org.

renhet, så skulle det återigen visa att det befinner sig på samma nivå som en dogmatisk sekt, istället för att i den vetenskapliga socialismens anda höja sig till att bli en naturlig historisk ledare för alla de massor som är det borgerliga systemets missgynnade offer. Låt oss påminna om att Marx sa att proletariatet är kallat att kämpa å alla missgynnades vägnar.

Men låt oss återvända till frågan om förhållandet till borgarklassen. Jag kommer givetvis inte att använda tiden för att ge ett seriöst svar på klagomålen och kritiken från Bunds medlemmar. Det visar sig att Bunds hela visdom kan reduceras till en utomordentligt enkel ståndpunkt: börja utan klara och tydliga principer och anta de bästa sidorna hos varje tillgänglig ståndpunkt. Med denna triviala politiska visdom vill kamraterna från Bund avgöra relationerna till alla fraktioner i vårt parti och till alla den ryska revolutionens olika klasser. Vad gäller de inre partiförhållandena leder denna ståndpunkt egentligen inte till ett självständigt politiskt centrum utan till en politik som redan på förhand räknar med att det finns två olika fraktioner. Överförd till den mycket större ryska revolutionen leder den till fullständigt bedrägliga resultat. Den politik som Bunds företrädare försvarar leder till de tyska opportunisternas välkända klassiska paroll, till en politik ”von Fall zu Fall”, från fall till fall, eller om ni föredrar från krasch till krasch.²¹ [*Applåder.*] Dessa tydligt förevisade drag hos Bund är viktiga och intressanta, men inte så mycket vad gäller deras egen natur som i det faktum att Bund i och med sin allians med och stöd till mensjevnikerna vid denna kongress skriver under på de mensjevnikiska kamraternas politiska åsikter.

Kamrat Plechanov förebrådde mig för att jag representerar någon sorts bortdöende marxism som härskar över molnen.²² Kamrat Plechanov är artig till och med när han inte har för avsikt att vara det, och i detta fall har han givit mig en verklig komplimang. För att orientera sig i händelsernas flöde får en marxist absolut inte granska förhållandena genom att kräla runt i dagshändelserna, utan måste göra det från en viss teoretisk höjd, och det torn från vilket den ryska revolutionens förlopp måste kartläggas är det borgerliga klassamhällets internationella utveckling och dess mognadsnivå. Kamrat Plechanov och hans vänner tillrättavisade mig bittert för att jag genom att beskriva den nuvarande revolutionens frestande och lysande framtidsutsikter antyder att gränslösa segrar väntar det ryska proletariatet. Det är helt fel.

I detta fall tillskriver mina kritiker mig en åsikt som är mig helt främmande, nämligen att proletariatet kan och bör utvidga sin stridstaktik så brett och bestämt som möjligt, men bara på villkor att dess seger redan på förhand är säkrad. Jag tror tvärtom att det är en dålig ledare och usel armé som bara går ut i strid när den på förhand vet att segern är säkrad. Tvärtom har jag inte bara för avsikt att inte lova det ryska proletariatet en rad säkra segrar, utan är snarare av uppfattningen att om arbetarklassen är trogen sin historiska plikt, hela tiden utvidgar sin stridstaktik och gör den alltmer beslutsam i linje med de ständigt ökande motsättningarna och revolutionens allt bredare perspektiv, så kan det hamna i situationer som är ytterst komplicerade och fyllda av svårigheter. Dessutom tror jag till och med att om den ryska arbetarklassen är helt och hållet vuxen sin uppgift, det vill säga om det med sina handlingar leder den revolutionära utvecklingen så långt som samhällsförhållandenas objektiva utveckling tillåter, så väntar det nästan oundvikligen ett större tillfälligt nederlag vid denna bortre gräns.

Men jag tror att det ryska proletariatet måste ha modet och beslutsamheten att möta allt som den historiska utvecklingen har förberett för det, att det om det så krävs, och till och med till priset av förluster, under denna revolution måste ta rollen som förtrupp för proletariatets världsarmé, avslöja

21 Redaktörerna av kongressprotokollen rapporterar att Rosa Luxemburg här jämförde Bunds medlemmar med små ”butikägare” och orsakade ett tumult som nästan avbröt diskussionerna. Bund krävde att Luxemburg skulle ta tillbaka sina ord, men med stöd från de polska kamraterna vägrade hon. Efter långdragna diskussioner bestämdes att denna del av Luxemburgs tal skulle tas bort.

22 En delegat till kongressen frågade Rosa Luxemburg vilken stol hon satt på. Plechanov anmärkte: ”Vilken naiv fråga! Kamrat Rosa Luxemburg sitter inte på någon stol. Hon är som Raphaels madonna, hon svävar på de bekväma drömmarnas moln ...” (*Protokolij i stenografi...*, s 422.)

nya motsättningar, nya uppgifter och nya sätt för klasskampen – ta samma roll som det franska proletariatet spelade på 1800-talet. Jag tror att det ryska proletariatet i sin övergripande taktik inte får vägledas av bedömningar om nederlag eller seger utan uteslutande av sin egen klass' historiska uppgifter, och minnas att proletariatets nederlag är resultatet av att dess klasskamp är så revolutionärt omfattande och bara är lokala och tillfälliga yttringar av den världsomfattande proletära rörelsens allmänna utveckling framåt, och att dessa nederlag är de oundvikliga historiska steg som leder till socialismens slutgiltiga seger. [*Applåder.*]